

58. Rus dilinde analitik ve sentetik gelecek zaman yapılarının görünüş ve kiplik anlamları

Leyla Çiğdem DALKILIÇ¹

APA: Dalkılıç, L. Ç. (2021). Rus dilinde analitik ve sentetik gelecek zaman yapılarının görünüş ve kiplik anlamları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 905-917. DOI: 10.29000/rumelide.897266.

Öz

Zaman kavramı neredeyse sınırsız ve sonsuz bir inceleme alanını yansıtmaktadır. Bu bakımdan da zaman kavramını ve anlamlarını net bir biçimde anlayabilmek için bu konu zaman eklerinin dışında bağlam, metinlerarası ilişkiler, kılınış, görünüş, kiplik gibi çok çeşitli kavramlar çerçevesinde incelenmelidir. Üç temel zaman dilimi çerçevesinde gelecek zaman yapıları geçmiş ve şimdiki zamana oranla dilde çok daha geç bir oluşumu yansıtmaktadırlar. Bu durum ise birçok dilde gelecek zamanın gerçekten var olup olmadığı tartışmalarını getirmekle beraber, farklı yaklaşımları doğurmuştur. Gelecek zamanın eylemin gelecekte yerine getirilecek olduğunun aktarıldığı bir zaman dilimi olmanın ötesinde, çeşitli kiplik ifadelerini yansıttığı da gözlenmiştir. Rus dilinde hem oluşum süreçleri hem de dildeki diğer kategorilerin etkisi açısından gelecek zaman anlamı aktarıldığı yapılar ve anlamsal özellikleri bakımından çok çeşitlidir. Rusçadaki zaman yapıları görünüş kategorisi ile ilintili olarak ortaya çıktıklarından dolayı gelecek zaman yapılarının anlamsal özellikleri de bu kategorinin etkisi ile şekillenmektedir. Öte yandan görünüş anlamının dışında, konuşmacının herhangi bir olaya ilişkin tutumu, beklentisi, şüphesi, zorunluluğu, olasılığı gibi durumları da yansıtabildiği yani kiplik ifade edebildiği de gözlenmektedir. Bu çalışmada Rus dilindeki gelecek zaman yapıları aktardıkları anlamsal zenginlik çerçevesinde incelenecektir. Bu çalışmadaki amaç, gelecek zaman yapıları ile aktarılan eylemlerin yalnızca “gelecekte gerçekleştirilecek eylem” anlamını aktarmadığı, bunun ötesinde ret, inkâr, yeti, rica gibi çeşitli anlamları da aktarabildiğini ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Zaman kategorisi, gelecek zaman, gramer anlami, gramer formu, Rusça, görünüş

Aspect and modality meanings of analytical and synthetic future forms in the Russian language

Abstract

The concept of time reflects an almost limitless and endless field of study. In this respect, in order to understand the concept of time and its meanings clearly, it should be examined within the framework of various concepts such as context, intertextual relations, type of actions, aspect, modality. In the framework of three main tenses, the future tense structures in language reflect a much later formation compared to the past and present tense. While this situation brings the debate on whether the future tense really exists in many languages, it has led to different approaches. It was observed that the future tense, beyond being a time period in which the action will be fulfilled in the future, reflects various modal expressions. The meaning of the future tense in the Russian

¹ Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı ABD (Ankara, Türkiye), lcdalkilic@ankara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8801-6792 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 07.12.2020-kabul tarihi: 20.03.2021; DOI: 10.29000/rumelide.897266]

language is very diverse in terms of structures and semantic features, which it conveys both from the point of view of the formation processes and the influence of other categories in the language. Since the tense structures in Russian appear in relation to the aspect category, the semantic properties of future tense structures are also shaped by the effect of this category. On the other hand, apart from the meaning of aspect, it is observed, that the speaker can also reflect the situations such as attitude, expectation, suspicion, necessity, possibility of an event and it can be noted that modality is possible to express by means of these forms. In this study, the future tense structures in the Russian language will be examined within the framework of the semantic richness they convey. The aim of this study is to show, that actions conveyed by means of future tense structures do not only convey the meaning of "action to be carried out in the future", but also convey the various meanings, such as rejection, denial, capacity, request.

Keywords: Tense category, future forms, grammatical meaning, grammar form, Russian, aspect

Giriş

Gelecek zaman cümlede konuşma anından sonraki bir duruma ya da konuşma anı ile düşünsel olarak denk bir konuma sokulan başka bir duruma işaret eden fiilin çekimli formudur. Gramer kategorilerinin ifadesinde sadece bir araç rolü oynayan ve kelimenin temel anlamına etki etmeyen kelime formları, dildeki diğer çeşitli gramer kategorilerinin ifadesinde olduğu gibi gelecek zaman yapılarının aktarımında belirgin bir role sahiptir. Konuşma anından sonrasına işaret etme temel anlamının dışında bu yapı Latince, Almanca, Romence, Türki diller gibi kimi dillerde çeşitli formlarda var olabilmektedir (Maslov, 2004: 516). Örneğin, Latin dilinde gelecek zamandaki olayı belirten basit gelecek zamanın (futurum simplex) yanı sıra gelecek zamanda tamamlanması beklenen olayların aktarıldığı ön görülen gelecek zaman (futurum exactum) ve geçmiş zamanda gerçekleşecek olması ön görülmüş olan olayların belirtildiği geçmiş zamanda gelecek (futurum praeteriti) yapıları bulunmaktadır. Yine Türk dilinde henüz gerçekleşmemiş bulunan ancak fiilin gösterdiği oluş ve kılışın gelecekteki zaman diliminde mutlaka gerçekleşeceğini bildiren temel anlamlı gelecek zaman yapısının yanı sıra, ön görülen gelecek zaman ve anlam kaymaları çerçevesinde gelecek zamanın görülen ve duyulan geçmiş zaman anlamlarında kullanılan yapıları mevcuttur (Korkmaz, 2009: 631-636). Slav dillerinde ise zaman kategorisi görünüş kategorisinin etkisi altında anlam kazanmaktadır. Bu bakımdan gelecek zaman yapıları bitmemişlik türünde (*буду писать* - *çözeceğim*) ve bitmişlik türündeki (*писал* - *çözeceğim*) fiil gruplarından iki farklı yapıda olan ve anlamsal çeşitliliğe sahip fiil çifti şeklinde dilde görülmektedir. Temel gelecek zaman anlamının dışında ön görülen gelecek zaman anlamı tekrar eden genel geçer kabul edilen eylemlerin ifadesinde yer alır. Almanca, İngilizce gibi bazı dillerde ise gelecek zaman anlamları olasılık ve varsayımda bulunma anlamları başta olmak üzere istek, niyet gibi duygusallık faktörü olan kiplik anlamları ile ilişkilendirilmiştir (Selişev, 1952: 175).

Bu çalışmada gelecek zaman daha spesifik bir çerçeveden, Rus dili temel alınarak incelenecektir. Rusçada iki farklı yapıdaki fiil çifti ile aktarılan bu formların anlamları, kullanım özellikleri ve aynı temel anlamı yansıtsalar bile neden birbirinin yerine kullanılamayacakları, ne açılardan birbirinden ayrıldıkları incelenmektedir. Yabancı bir dil olarak Rusçanın öğretilmesi sürecinde bu yapıların kullanımında öğrenciler tarafından sık yapılan hatalar, dilin gramer ve görünüş kategorisinin özünün tam olarak anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada amaç Rus dilindeki gelecek zaman yapılarının anlamsal ve işlevsel özelliklerini geniş bir çerçeveden ele alıp incelemek, böylece ilgili kitlelere sunup dildeki zaman-görünüş kategorisine ilişkin farkındalık kazandırmaktır. Gelecek zaman yapılarının anlamsal ve işlevsel özellikleri Rusça örneklerin Türkçe açıklamalı çevirileri ile

aktarılabilecektir. Böylece sunulan materyalin bilişsel açıdan daha iyi bir biçimde özümsemesi de ayrıca hedeflenmektedir.

Gelecek zaman yapıları

Bir gramer kategorisi olarak gelecek zaman şimdiki ve geçmiş zamana oranla geç bir oluşumu yansıtmaktadır. Bu teori gelecek zaman formlarının yerine geleceğe yönelik eylemlerin şimdiki zaman formları ile aktarılması veya bir dilde gelecek zamana ilişkin formların ve anlam açısından kesin sınırların bulunmadığı paralel yapıların bulunması ile de desteklenmektedir. Bu açıdan gelecek zaman yapılarının her dilde mevcut olmadığı ya da sadece kiplik anlamlarını aktarmak için bir araç olarak kullanıldığına yönelik görüşler mevcuttur. Bu yaklaşım bilhassa İngiliz dili gramerçileri tarafından desteklenmektedir (Bradley, 1911: 5-6; Fries, 1925: 965, İzraileviç ve Kaçalova, 2003:115-117, 207-216).

Gelecek zaman anlam açısından kiplik ve görünüş anlamlarını yansıtmaları bakımından iki şekilde ele alınmaktadır. Gelecek zamanın kiplik anlamı istek, zorunluluk veya olasılık anlamlarının yeniden şekil bulup anlam kazanması ile ortaya çıkmıştır. İngilizcede başlangıçta anlamı “istek” olan *will* ile “zorunluluk” belirten *shall* yardımcı fiilleri buna örnektir. Slav dillerinde de gelecek zamanın kiplik anlamları için benzer bir gelişim söz konusudur. Güney Slav dillerinden Sırpça ve Hırvatçada *nucağy*, Bulgarcada *ue nuua* (*буду нуца - yazacağım*) ifadesi gelecek zaman “*istiyorum*” anlamındaki fiilden türemiştir, yine aynı şekilde Eski Slavcada (*должен – zorunlu, gerekli*) anlamındaki *imaty* (*имео*) fiili Ukraynacada bitmemişlik türlü gelecek zaman için kullanılmaktadır (Maslov, 2003: 517). Rusça için gelecekte yapılması ön görülen eyleme ilişkin bir niyet, dilek gibi kiplik anlamlarının belirtilmesi ise “*быть*” yardımcı fiili ile aktarılmaktadır. Rus dilindeki bitmemişlik türün birinci tekil şahıs gelecek zaman fiil çekimi olan *буду* fiilinin anlamı, başlangıçta “büyüme, yetişme - *pacmu*” anlamına gelen “olmak, meydana gelmek, gerçekleşmek” anlamlarına sahip Hint-Avrupa kökenli *-bhu* fiilinden türemiştir (Maslov, 2003: 517).

Gelecek zamanın görünüş anlamları ise bitmişlik anlamına sahip fiil türleri ile ilişkilendirilmekte ya da başlangıç anlamına sahip fiil yapılarından türedikleri düşünülmektedir. Örneğin, Almanca için “*halini almak, olmak*” anlamına gelen *werden* fiili ya da Rusça yine aynı şekilde “*halini almak, olmak, başlamak*” anlamlarında kullanılan “*стать - стану*” fiilinden oluştuğu düşünülmektedir (Maslov, 2003: 518).

Rus dilinde gelecek zaman formları için her iki fiil çiftinde de görünüş ve kiplik anlamları görülmekte olup her bir fiil çifti hem kendine has temel anlamlara ve yan veya alt anlamlara sahiptir. Bu bakımdan da her bir yapı işlevsel olarak birbirinden ayrılmaktadır (Çuykova, 2019: 234). Bundan sonraki bölümde bitmemişlik türüne ait fiillerle oluşturulan analitik gelecek zaman yapıları ile bitmişlik türüne ait fiillerle oluşturulan sentetik gelecek zaman yapılarının anlamsal ve işlevsel özellikleri ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Analitik gelecek zaman yapıları

Yukarıda da belirtildiği üzere gelecek zaman yapıları şimdiki ve geçmiş zamana oranla geç bir oluşumu yansıtmaktadır. Eski Rusçada gelecek zamanın ifadesi ayrı bir anlam yapısı ile aktarılmamakta, geleceğe yönelik her türlü söylem belirli kiplik anlamlarını barındıran ifadelerle yansıtılmaktaydı. Çeşitli kiplik anlamına sahip fiiller istek (*хочю на вы ити*²), veya niyet belirtmekteydi, bazen de

² *иду на вы* –savaş ilan etmek, düşmana karşı ilerlemek.

gelecek anlamı faz³ belirten *иму, стану, долги* gibi fiillerin yardımıyla aktarılmaktaydı (Kolesov, 2010: 279). *Буду* yardımcı fiilli ile gelecek zamanın ifadesi dilde geç dönem bir oluşumu yansıtmaktadır. Bu yapı ile Rusçada gelecek zaman aktarımının yaygınlaşmasının XVII. yüzyılda Lehçenin dil üzerine aktif etkisi ile ilintili olduğu düşünülmektedir. Rus dilbilimci V.V. Kolesov, benzeri yapıların genel olarak Eski Rus dili halk lehçeleri⁴ ve Güneybatı ağızlarından olmak üzere XIV. yüzyılın ortalarından itibaren dile geçtiklerini, XIII. yüzyılın başlarında ise Smolensk yazıtlarında bu yapıların kullanımına ilişkin birkaç örneğe rastlanıldığını, benzer şekilde Velikorus kaynaklarında gelecek zamanın bu yapılarına ilişkin örneklerin XV. yüzyılın ortalarından itibaren belirgin olarak görülmeye başlandığını ve kullanımlarının artarak devamlı hale geldiklerini ifade etmektedir (Kolesov, 2010, 279).

Buradan hareketle çağdaş Rus dilinde bu yapı ile aktarılan gelecek zaman anlamları dilde analitik gelecek zaman olarak zaman ulamı içerisinde yer bulmuştur. Bitmemişlik türü fiil grubuna ait eylemlerin mastar hallerinin günümüzde “olmak” anlamına sahip *быть* yardımcı fiilin şahıslara göre çekimlenerek kullanılması ile oluşturulmaktadır: *буду решать, буду писать, буду читать* vb. İki gramer yapısı ile oluşturulduklarından analitik yapıyla gelecek zaman formları (*аналитические формы будущего времени*) ya da birleşik gelecek zaman yapıları (*сложные формы будущего времени*) şeklinde dilde ifade edilirler.

Rus dilinin gelecek zamana ait gramer anlamları ifade aracına bağlı olarak bir gramer yapısı (*решу*) veya iki gramer yapısı (*буду решать*) ile aktarılmaktadır. Tek gramer yapısı ile aktarılanlar sentetik gelecek zaman formları, iki gramer yapısına sahip olanlar ise analitik gelecek zaman formları olarak adlandırılmaktadır. Rus dilinde her bir gramer kategorisinin, her bir yapının bir temel bir de yan olmak üzere yardımcı anlamları vardır. Analitik gelecek zaman yapıları için de durum aynıdır. Bu yapıların temel anlamı ifade edilen eylemin konuşma anından sonrasını yansıtmadır. Söz gelimi, *Я буду читать (Вен окууасағым), Он будет смотреть* (o izleyecek) gibi bağlam dışında kullanılan sade ifadeler geleceğe yönelik eylemleri işaret ederken, birkaç anlamı da yansıtmaktadırlar:

1) Görünüş kategorisi ile ilintili olarak eylemin sadece gelecekte vuku bulacağına yani yerine getirilmiş olacağına, gelecek zaman dilimi içerisinde yer edebileceğine vurgu yapılmaktadır. Bu özelliği bitmemişlik görünüşünün genel-gerçeklik (*общефатическое значение*)⁵ anlamı ile ilintilidir. Bu yapıları belirli bir olay çerçevesinde yani durum odaklı olarak inceleyecek olursak söylenmek istenen daha net bir şekilde anlaşılacaktır: 1) - Что у нас будет завтра на занятии? – Мы **будем писать** сочинение⁶ (Yarın derste ne yurasağız? – Kompozisyon yazasağız); 2) В этом году мой старший брат **будет поступать** в университет на юридический факультет (Abim bu sene üniversiteye, hukuk fakültesine girecek⁷); 3) В июне мой друг **будет защищать** диссертацию (Arkadaşım temmuz ayında savunmaya girecek). Örneklerden görüleceği üzere her üç ifade de gelecekte gerçekleşmesi muhtemel, olacak olması öngörülen, bir derece planlanan ve böylece de gelecek zaman diliminde yer edecek olan eylemler söz konusudur, burada eylemin gerçekten gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin konuşan için bir önemi olmadığı gibi muhakkak suretle gerçekleşeceklerine de

3 Фазисные глаголы- başlangıç-süreç-bitiş gibi belirli safha veya evre anlamlarına sahip fiillerdir. Rusçada bu fiillere örnek olarak *начинать, продолжать, заканчивать* gibi fiiller ve bu fiillerin çiftleri örnek gösterilebilir.

4 Burada Eski Belarusça ve Eski Ukraynaca diyalektleri kastedilmektedir.

5 М.А. Şelyakin bu anlamı обобщенно-фактическое действия adı altında incelenmekte ve görünüş anlamının dışında tutulmaktadır. Bkz.: М.А. Şelyakin'in "Категория аспектуальности русского глагола". М., s. 192.

6 Burada ve bundan sonra verilen kısa cümle örnekleri G.L. Skvortsova'nın "Upotreblenie vidov glagola v russkom yazke. Russkiy glagol" adlı çalışmasından derlenmiştir. s.59-61.

7 Bu örneğin verdiği anlamı inceleyecek olursak aslında kullanılan gelecek zaman formları ile eylemin gelecekte kesin olarak gerçekleşeceği değil yapılacağı ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle, kişinin üniversite eğitimi için sınava gireceği ve bu bakımdan üniversiteye girme niyeti anlatılmaktadır.

herhangi bir vurgu yapılmamakta sadece eylemin gelecekte vuku bulacağı ya da yer edeceği/etmiş olacağı aktarılmaktadır.

2) Zaman belirten ifadeler ile kullanıldığında gelecek zamana yönelik eylemin sürecine, süreçsel uzunluğuna vurgu yapılmaktadır. Burada bitmemişlik türlü fiillerin sürerlilik (процессность) anlamı ön plana çıkmaktadır: 1) Студенты **будут писать** экзаменационную работу четыре часа (Öğrenciler 4 saat kontrol sınavı olacaklar); 2) На подготовительном факультете студенты **будут изучать** русский язык 10 месяцев (Hazırlık sınıfında öğrenciler 10 ay Rusça öğrenecekler); 3) Курсы английского языка **будут длиться** всего три месяца (İngilizce kursu sadece üç ay sürecek). Bu anlamın ortaya çıkması için mastar halde kullanılan fiillerin eylemin süreç ve uzunluk özelliklerine sahip olmaları gerekmektedir⁸.

3) Gelecekte tekrar etmesi ön görülen ya da tekrar edecek olan eylemler de zaman zarfı yardımıyla, tekrar eyleminin süresi belirli kılınarak aktarılır. Bu anlamda bitmemişlik türün tekrar (повторяемость) ve düzen (регулярность) anlamları belirtilmektedir. 1) Я **буду часто писать** письма родителям о моей жизни в Москве (Moskova'daki yaşamım hakkında aileme sık sık mektup yazacağım); 2) Марта купила абонемент в консерваторию, теперь **по воскресеньям** она **будет слушать** симфоническую музыку (Marta konservatuar aboneliği aldı, artık Pazar günleri senfoni orkestrasını dinleyecek); 3) Теперь я **буду заниматься** спортом **каждый день** (Artık her gün spor yapacağım).

4) Gelecek zaman analitik yapıları iletişim anında konuşanın dinleyene yönelik olarak gelecek zaman diliminde aktardığı ifadelerin, dinleyicinin konuşma anından sonraki eyleme geçmesi için kullanılır. Benzeri kullanımlarda konuşan dinleyiciyi kişi/kişileri harekete geçirme eylemini gerçekleştirmektedir. 1) – Закройте книги. Откройте тетради. Сейчас вы **будете писать** контрольную работу (-Kitapları kapatın, defterleri açın, şimdi kontrol sınavı olacaksınız); 2) Выключите свет пожалуйста! Сейчас мы **будем смотреть** фильм (Işıkları kapatalım lütfen, şimdi filmimizi izleyelim); 3) Накрой на стол. Сейчас **будем обедать** (Masayı kur, şimdi yemek yiyeceğiz). Benzeri cümlelerde genel olarak komut ve gelecekte yapılacak eylemleri sıralama anlamları da ortaya çıkmaktadır ancak bunlar ikincil anlamlar olarak algılanmalıdır.

Kısa cümle yapılarında analitik gelecek zaman yapılarının anlamsal özellikleri dört temel çerçevede ele alınabilir, bunun yanı sıra bu formların kullanımındaki sıkıntılar çoğunlukla yan cümle kullanımlarında yaşanabilmektedir. Benzeri durumlar daha çok zarf-fiil yapıları ve zaman bağlaçlı cümlelerde görülmektedir: 1) Для того, чтобы добраться до места назначения, мы погрязая в глине **будем продвигаться (продвинемся)** вперёд (Varış yerine ulaşabilmek için çamura bata çıka ilerleyeceğiz); 2) Увидев⁹ меня, он **убежит**; (Beni görünce/görüp kaçacak)¹⁰ 3) Говорил: когда **подрастем, займем** руководящие посты и **будем проводить (проведём)**¹¹ свою политику (Büyüyeceğimiz ve yönetici pozisyonları ele geçirdiğimizde kendi politikamızı yürüteceğiz). [Александр Терехов. Каменный мост (1997-2008)]; 4) Хотя, когда **потеплеет**, конечно,

⁸ Örneklerde sunulan fiillerin yanı sıra *читать, ждать, любить, строить, гулять, спать, лежать* gibi fiilleri süreç anlamına sahip eylemlere örnek olarak gösterebiliriz.

⁹ Rusçada zarf-fiil yapılarıyla zaman anlamlarının kullanımı için bkz. L.Ç. Dalkılıç Rusça ve Türkçedeki Zarf-Fiil Yapılarındaki Anlamsal Özellikler ve Zaman Kavramı. DTCE. 2018, s. 1184-1210.

¹⁰ Örnek tarafımıza aittir.

¹¹ Bu örnekte parantez içerisindeki seçenek mümkün olabilmekle birlikte gelecekte düzenli eylemlere işaret etmediği için mantıken dil kullanımına ters düştüğünden tercih edilmemelidir.

будем спать (ночью) с открытой форточкой (Havalar ısındığında, elbette ki, pencereyi açıp uyuyacağız). [Наши дети: Малыши до года (форум) (2004)]¹².

Bu ve benzeri kullanımların mümkün olamamasının sebebi eylemin sürerlilik (продолжительность) ve sürersizlik (непродолжительность)¹³ anlamlarının yanı sıra aslında fiil türlerinin sahip olduğu sınırlılık/sınırsızlık (предельность/непредельность) ilkesinde yatmaktadır (Koşevaya, 2016: 178). Sınırlılık veya kimi çalışmalarda¹⁴ ele alındığı şekliyle (лимитативность) “kısıtlılık”, eylemin ortaya çıkışını sınır kavramı açısından farklı anlamsal sınıflandırmalar çerçevesinde inceleyen semantik bir kategoridir. Eylemin sınırı genel anlamı itibarıyla eylemin meydana gelişindeki kısıtlılığı ortaya koyan zamansal bir sınırı ifade etmektedir. Eylemin sınır anlamı ile olan ilişkisi çok çeşitli olabilmektedir. İç ve dış sınır, gerçek ve olası sınır, açık ve kapalı, mutlak ve göreceli sınır olmak üzere anlamlara ayrılmaktadır. İç ve dış sınıra bakacak olursak, dış sınırdaki zamansal olarak eylemin meydana gelişinin eylemin kendisine değil de dış etmenlere bağlı olarak ortaya çıktığı durumlarıdır: Он ждал тебя до пяти часов (Seni saat beşe kadar bekledi); Буду отдыхать пока меня не беспокоят (Beni rahatsız etmedikleri sürece dinleniyor olacağım)¹⁵ ve benzeri söylemlerde “bekleme” ve “dinlenme” eylemlerinin sınırı yani zamansal açıdan vuku bularak bir sınır belirtmesi zarflar yardımıyla ortaya konmaktadır. Dış sınırdaki ise eylemin zaman içerisindeki akışı eylemin kendisi ile belirlenmektedir, herhangi bir dış faktöre ihtiyaç yoktur, kullanılsa bile sınırlılık anlamı belirgin olarak korunur: полежать-1¹⁶ ve полежать два часа-2¹⁷; пролежать-1¹⁸ ve пролежать весь день-2¹⁹ vb. Bu açıdan sınırlılık, fiilin sahip olduğu iç anlam çerçevesinde, söz konusu eylemin belirli bir zaman çizgisi içerisinde meydana gelişinin tam manasıyla ve tüm anlamıyla son noktasına kadar tezahür etmesidir. İç sınırdaki fiilin kendi iç anlamında bu kavram bulunurken, dış sınırdaki bu anlamın yakalanabilmesi için eylemin zamansal akışını belirgin kılan yardımcı araçlara ihtiyaç vardır. Bu durumu başka bir örnek ile açıklayacak olursak, по-судеть ([biraz] oturmak), про-судеть ([uzunca bir süre] oturmak) fiilleri dilde hem sahip oldukları ön eklerin anlamları hem de ait oldukları bitmişlik görünüş türünün özelliklerinden dolayı eylemin ortaya çıkışını tüm boyutuyla yani başlangıç ve bitişi ile bir bütün olarak kapsamakta ve eylemin bu açılardan uygulanıp sona erdiği tüm potansiyeli ile vuku bulduğu anlamları mevcuttur. Bu ve benzeri fiillerde hareketin ya da eylemin kendisine değil, tüm manasıyla nasıl ortaya çıkıp meydana geldiği vurgulanmaktadır. Krş.:

Он **просидел** дома целый день = Bütün gün evde oturdu

Он **сидел** дома целый день = Bütün gün evde oturdu

Her iki ifadenin de Türkçeye aynı aktarıldığı bu cümlelerdeki fark iç anlamında yatmaktadır. Birinci fiil ile eylemin belirtilen zaman sınırı içerisinde tüm gerçekliği ile yansıdığı, eylemin tüm gün zaman sınırı içerisinde tezahür ederek gerçekleştiği, tamamlandığı vurgulanırken, ikinci fiil ile belirtilen

¹² Örnekler национальный корпус русского языка adlı Rusçanın Ulusal Derlemi sitesinden seçilmiştir.

¹³ Sürerlilik/sürersizlik ifadeleri eylemin sürekli yapılmakla birlikte devamlı olduğunu aktarmak adına tarafımızca kullanımı tercih edilmiş bir kelimedir. Rus dilinde постоянность terimi için süreklilik anlamsal açıdan daha yakın bir konumda bulunduğundan ötürü ise bu kavramı aktarmak için tercih edilmemiştir. Tarafımızca kullanılan ifade yalnızca bir öneri mahiyetine sahiptir.

¹⁴ Bkz. Teoriya funktsional'noy grammatiki, M.: Komkinga, 2007. s. 46.

¹⁵ Metne göre farklı aktarımlarla dile yansıtılabilecek olan bu ifadede söylenmek istenen kişinin onu herhangi birisi arayıp sormayana, bir şekilde rahatsız etmeye kadar, dinlenme eylemini sürdürerek gerçekleştirilecek olmasıdır.

¹⁶ По – kısa bir süreliğine – лежать – yatmak, uzanmak.

¹⁷ “Kısa bir süreliğine yatmak, uzanmak” eylemini iki saatlik zaman sınırı çerçevesinde, “kendince kısıtlı olan bir zaman dilimi içerisinde” tamamlamak.

¹⁸ Про- eyleme eklendiğinde çoğunlukla “uzun” olmak üzere bir sürede devam ederek eylemin gerçekleşmesi anlamını verir, лежать – yatmak, uzanmak.

¹⁹ “Uzunca bir süre yatmak, uzanmak” eylemini tüm gün olmak üzere zaman sınırı çerçevesinde, “kendince uzun olan bir zaman dilimi içerisinde” tamamlamak.

eylemde sadece geçmişte yapılmış olan bir oturma aktivitesinin olduğuna vurgu yapılmaktadır. Birincisinde uzunca olmasına rağmen bir zaman sınırlı içerisinde tamamlanmış bir eylem söz konusu iken, ikincisinde var olmuş olan yapılmış olan bir eylem söz konusudur.

Rus dilinde gelecek zaman yapıları gramer açısından her zaman sınırlılık²⁰ özelliğine sahiptirler, ancak aynı gramer anlamını aktaran yapılar ulaşılmış ve ulaşılmamış olan yani sınır noktasına ulaşılmışlıkları /tamamlanmışlıkları (достигнутость) ve sınır noktasına ulaşmamışlık / tamamlanmamışlıkları²¹(недостигнутость) açısından ikiye ayrılmaktadır. Eylemlerin sınır noktasına ulaşılmışlıkları/tamamlanmışlıkları ve sınır noktasına ulaşmamışlıklarına/tamamlanmamışlıklarına ilişkin aşağıdaki örnek bu yaklaşımı belirgin olarak ortaya koyabilir:

Он **уговаривал** папу, но **не уговорил** = Babasını **ikna etmeye çalıştı** ancak **ikna edemedi**.

Birinci fiil çekimi ile eylem sınır noktasına ulaşmamıştır, ikinci fiil çekimi ile eylemin sınır noktasına ulaştığı aktarılmıştır. Buna göre bitmişlik görünüşlü fiiller tamamlanmış bir sınırlılık yani sınır noktasına ulaşılmış bir tamamlanmışlık özelliği ortaya koyarlar, bu özellik esasen fiil türünün doğasında vardır. Bitmemişlik görünüşlü fiil türü ise, tam tersi olmak üzere, tamamlanmamış bir sınırlılık yani sınır noktasına ulaşılmamış bir durum sergiler. Analitik gelecek zaman yapılarının tek başına kullanımlarında bu durum bilhassa belirgindir: *буду делать (уарасағит), буду читать (okuуасағит)* gibi ifadelerde eylemin kendisi bir sınır belirtirken, bu sınır noktasına ulaşılması ya da ulaşılacak olmasına ilişkin herhangi bir gösterge veyahut anlamsal nüans bulunmamaktadır. Tamamlanmamışlık anlamına sahip bu ve benzeri formlar eylemsel olarak belirli bir sınıra işaret etse de master halinde kullanılan bitmemişlik türü fiil nedeniyle eylemin tamamlanırken sınır noktasına ulaştığına ilişkin bilgi eksik kalmaktadır. Bu da analitik gelecek zaman yapılarını sentetik gelecek zaman yapılarından ayıran en önemli noktadır.

Konuya ilişkin olarak dilbilimci İ.G. Koşevaya analitik gelecek zaman yapılarındaki *буду* ifadesinin, sentetik gelecek zaman formlarında görüldüğü gibi (по-строить), yapıları sınırlılık anlamını katan bir ön ek görevi gördüğünü ancak kendisinden sonra gelen bitmemişlik görünüşlü fiil türü nedeniyle ulaşılmışlık (достигнутость) anlamından yoksun olduğunu vurgulamaktadır (Koşevaya 2016: 179). Bununla birlikte analitik gelecek zaman yapıları ile sentetik gelecek zaman yapılarının sınır noktasına ulaşılmışlıkları/tamamlanmışlıkları ve sınır noktasına ulaşmamışlıkları/tamamlanmamışlıkları açısından ele alınabileceklerini savunmaktadır (Koşevaya, a.g.e: 180). Bizce bu yaklaşım, izole kullanımların dışında analitik gelecek zaman yapılarının bilhassa yukarıdaki yan cümle örneklerinde de görüldüğü üzere neden her zaman kullanılmayacaklarını açıklamaktadır.

Analitik gelecek zaman yapılarının görünüş anlamlarının yanında bizce kiplik anlamına yakın olan ve kullanıldığı duruma göre eylemin yapılacak olmasından ziyade daha çok geleceğe yönelik bir niyete, isteğe işaret eden veya bir duygu gösterebilen durumlarda da kullanılabilir. Söz gelimi aşağıda verilen örnek cümlelerde²² bunu açıkça görebiliriz:

1) «Они захотят узнать о вас как можно больше. Я **буду писать** мемуары о вас. Я должен буду писать чистую правду. И что прикажете делать с некоторыми фактами?» [Алексей Слаповский. Гибель гитариста (1994-1995)] **Кгш.:** Я **хочу писать** мемуары о вас....

²⁰ Rus dilbiliminde sınırlılık konusuna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Teoriya funktsionalnoy grammatiki. M., s.45-66.

²¹ Rusça terimlerin Türkçe karşılıkları tarafımıza aittir.

²² Örnekler национальный корпус русского языка adlı ulusal derlemden seçilmiştir.

Çev.: “Sizin hakkınızda mümkün olduğunca çok şey öğrenmek isteyeceklerdir. Sizin hakkınızda bir anı **yazacağım**, tüm Gerçeği yazmak gerekecek. Peki bazı gerçeklerle ne yapmamı istersiniz?”

2) «**Буду** новую книжку **писать** – обязательно *напишу* про эту деревню”. – И про нас напиши! – слышался вдруг близкий и хриплый голос. Я вздрогнул». [Юрий Коваль. Про них (1988)]

Krş.: Я **хочу** новую книжку **писать**....

Çev.: “Yeni bir kitap **yazacağım** – mutlaka bu köy hakkında olacak – Bizim hakkımızda da yazdıya yakından gelen boğuk bir ses duyuldu birden. İrkildim.”

3) «Время от времени с её губ слетали непечатные идиомы – это случилось в те моменты, когда Людмила в очередной раз сталкивалась с вопиющими, на её взгляд, примерами неряшества. “Ну уж нет, с балконом я **не буду разбираться**, ну его, пускай Вика”, – сказала она и немедленно полезла туда, гремя стеклом и железом, и стала со скрежетом выдирать что-то из горы тлеющего хлама и шумно кидать вниз. “Это что же, – выкрикивала она время от времени, заглядывая на секунду в комнату раскрасневшимся лицом. – Это что же!» [Андрей Волос. Недвижимость (2000) // «Новый Мир», 2001]. **Krş.:** ... с балконом я **не хочу разбираться**...

Çev.: “Ara ara ağzından hoş olmayan ifadeler çıkıyordu, bu, Ludmila, ona göre, iç parçalayıcı bir düzensizlik gibi gelen durumlarla karşılaştığı zamanlarda olurdu: Ama artık hayır, balkonu **düzenlemeyeceğim**, Vika uğraşsın – diye söylendi ve cam ve demir sesleriyle yavaşça balkona geçti ve yanan eski eşya yığının içinden gıcırtılı bir sesle bir şey çıkarıp gürültüyle aşağı fırlatmaya başladı.”

4) «Многим своим знакомым и подругам она рассказывала, что я во время школьной олимпиады **буду играть** главную роль по сказкам Пушкина» [Фазиль Искандер. Мученики сцены (1989)] **Krş.:** ... во время школьной олимпиады **хочу, намерена, собираюсь играть** главную роль...

Çev.: “Tamdiklarının ve kız arkadaşlarının çoğuna, okul Olimpiyatı sırasında Puşkin'in hikayelerine dayanan baş rolü **oynayacağım** söyledi.”

Bu ve benzer örneklerde söz konusu eylemlerin geleceğe yönelik bir zaman diliminde gerçekleştirilmek istenmesine yönelik bir niyetin olması söz konusudur. Bu bakımdan analitik gelecek zaman yapılarının kiplik anlamları için *istek* ve *niyet* anlamlarının bulunduğunu söyleyebiliriz. Belirtilen anlamların yanı sıra *ret* anlamı da analitik gelecek zamanların kiplik anlamları arasında gösterilebilir. Bu yapıların *ret* anlamında hayret dolu bir kızgınlık ve öfke anlamlarını aktarmalarının yanında gelecek zaman diliminde aktarılan eylemin gerçekleştirilmeyeceği anlamı ortaya konmaktadır, söz konusu *ret* anlamı da buradan gelmektedir:

«– **Буду** я перед всякой (он выругался) **извиняться!** – грубо сказал мужчина» [А. Славовский, Жизнь Лагарпова (1999)]

Çev.: “Adam kabaca -Bir de ondan (sövdü) özür mü **dileyeceğim!**” –dedi.

«– **Буду** я ещё деньги **тратить!** – первым кричит председатель» [Н. Радулова, *Между свечкой и тьмой*, «Огонек», 2013] (ret ve kızgınlık, öfke) (Çuykova 2019: 237).

Çev.: “Bir de para mı **harca**ya**cağım!** diye bağırdı başkan ilk olarak.”

Her iki cümleyi de ayrı ayrı ele aldığımızda hepsinde “eylemi gerçekleştirme” duygusuyla reddetme” anlamlarının ön plana çıktığını görebiliriz. Bir sonraki ifade de ise eylemi gerçekleştirme yönelik ret anlamı belirginliğini kaybetse de yine benzer duygularla karşı gelinen olguya yönelik isyan dolu bir inkar durumu söz konusudur:

- *Какой умный, - усмехнулся Салтыков и снова стукнул тростью об пол. – Ещё **учить** меня **будет**, малец!* (kızgınlık, öfke, hayret) [В. Дьякова. *Фафоровый бес* (2019)].

Çev.: “*Saltıkov* -Aman ne akıllı! – diyerek sırttı ve yeniden bastonuyla yere vurdu –Bir de bana **öğretecek**, çocuk!”

Bu anlam çerçevesindeki kullanımlar 1) kızgınlık, öfke gibi duygu aktarımı aracılığıyla yerine getirilmesi reddedilen eylemler ve 2) kızgınlık, hayret ve öfke başta olmak üzere olumsuz duygu yoğunluğu aktaranlar olmak üzere iki alt gruba ayrılarak da incelenebilir.

Sentetik gelecek zaman yapıları

Çağdaş Rus dilinde bitmişlik türündeki basit gelecek zaman yapıları, analitik yapıdaki gelecek zaman formlarının bitmemişlik türünün karşıtı çifti olarak ele alınırlar.²³

Basit gelecek zaman yapıları (*простые формы будущего времени*) olarak da adlandırılan sentetik gelecek zaman yapıları (*синтетические формы будущего времени*) bitmişlik türü fiil gruplarında görülen ön ek veya iç eke sahip tek yapıda ifade edilen fiil çekimleridir. Bitmişlik türü fiillerde gelecek zamanın görünüş anlamı eylemin gelecekte kesin olarak gerçekleştirilip tamamlanacağı, sınır noktasına ulaşmış olacaktır. Bu anlam aynı zamanda sentetik gelecek zaman yapılarının birincil ve temel anlamını da oluşturmaktadır. Konuşmacı ve dinleyici için bu yapıda aktarılan gelecek zaman anlamı, muhakkak surette gerçekleşecek olan tek seferlik ve bir bütünü kapsayan yani tamamlanacak olan eylemlere işaret eder. İkincil yani yan anlamında ise 1) şimdiki zamanda²⁴ aktarılan genelleşmiş olayları aktarmak için de kullanılabilirdiği gibi (*он никогда плохого **не скажет** и если что всегда **извинится*** – hiçbir zaman kötü bir şey **söylemez**, gerekirse her zaman **özür diler**); 2) geçmişte tekrar etmiş, süreklilik göstermiş, düzenli olarak gerçekleştirilmiş eylemleri aktarmak için de kullanılabilir. Bu anlamın gelecek zaman yapıları ile ifadesinde geçmiş zaman yapılarından farkı, aktarılan olay veya olay örgüsüne canlılık katmasında yatmaktadır. Anlatılan durum sanki konuşan/anlatan kişinin gözleri önünde canlı bir biçimde aktarılmış etkisini içerisinde barındırmaktadır:

²³. Rus dilinde basit gelecek zaman formlarının zaman kategorisindeki yerine ilişkin daha ayrıntılı teorik yaklaşımlar için bkz. L.Ç. Dalkılıç. Formı *prostogo buduşevo vremeni v znaçenii neaktualnogo nastoyaşevo v sovremennom russkom yazıke*. Dis. Na soisk. Uç. Stepeni k.f.n., St.Petersburg, 2013.

²⁴ Rus dilinde şimdiki zaman geçmiş ve gelecek zaman arasında bir konumda yer alır, bu bakımdan şimdiki zaman yapıları basit gelecek zaman yapılarına oranla işlevsel ve anlamsal genişliği ile ayrılmakta bu nedenle de gelecek zamanın anlamsal alanlarına yayılabilmektedir (*завтра я еду в Москву – yarın Moskova’ya gidiyorum*). Gelecek zaman yapılarının şimdiki zamanın anlamsal alanlarına kayması ise, daha nadir olmakla birlikte bağlam bazında spesifik kullanımları gerektirir.

«Раньше жил в Ленинграде, и вот его тогдашняя жена рассказывала, что **пошлёт** Алика, бывало, вынести ведро с мусором, а он **выйдет** утром с ведром – и, задумавшись о своём, юмористическом, **пойдёт** гулять по городу.» [И. Э. Кио. *Иллюзии без иллюзий* (1995-1999)]²⁵.

Çev.: “Eskiden Leningrad’da yaşıyordu, o zamanki karısı ise, Alik’i (Anatoli’yi) çöp atması için **gönderir**, o da sabah çöp atmak için evden **çıkır** ve mizahla ilgili kendi düşüncelerine dalarak şehirde gezintiye **çıkardı**.”

Bu bakımdan, gelecek zaman yapıları geçmişte yaşanmış olayları aktarırken anlatıma canlılık katmanın yanı sıra, ifadelere bir duygu yoğunluğu da yüklemektedir.

Birincil anlamının yanı sıra sentetik gelecek zaman yapıları ile birçok kiplik anlamı aktarılabilir. Kimi çalışmalarda bu yapıların sundukları anlamlar, sadece imkânsızlık ve olasılık anlamları ile değerlendirilse de (Bondarko, 1962: 29) söylem anında söz konusu durum ya da olaya ilişkin belirli bir tutum sergileyen durumların çok daha geniş bir anlam çeşitliliği yansıttığı söylenebilir. Örnek incelemeleri çerçevesinde bu yapıların aktardıkları kiplik ifadelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) imkânsızlık;
- 2) olasılık;
- 3) kesinlik, emin olma;
- 4) zorunluluk (talimat);
- 5) rica.

İmkânsızlık (невозможность) anlamı olumsuz bir duruma işaret ettiğinden bu yapıdaki anlamlar fiilin olumsuzluk eki ile kullanılması durumunda ortaya çıkar. Olumsuzluk anlamı en çok fiilin birinci tekil şahıs çekiminde kullanıldığında belirgin olarak kendini gösterir: *не скажу, не вспомню, не решу*. Bu ve benzeri ifadeler söylemin yapısal anlamı ile çeliştiği için, basit gelecek zaman yapılarının kiplik anlamlarını aktarabildiğini bilmeyenler için sanki kati olarak yapılmayacak eylemler gibi algılanmaktadır, esasında burada eylemin yerine gerçekleştirilmesinin dış etmenlerden dolayı halihazırda mümkün olmadığı aktarılmaktadır: - *Вы не скажете, где находится улица Нахимова? (Нахимов сokağı nerededir, söyleyebilir misiniz?)*- *Нет, не скажу...* Cevapta aktarılmak istenen “hayır söylemeyeceğim” anlamından ziyade, “hayır, maalesef bilmediğim için “söylemeyeceğimdir”. Yine aynı şekilde, *я не решу эту задачу, она слишком сложная (Bu problemi çözemeyeceğim, oldukça zor)* gibi bir ifade söylenmek istenen eylemin yapılmayacağından ziyade yapılamayacağıdır. Bu bakımdan yeterlilik anlamını veren -ebilmek fiili ile eş değerdir: *не решу* (çözemeyeceğim) = **не могу** *решить* (çözemet), **невозможно** *решить* (çözetem mümkün değil).

Basit gelecek zaman yapılarında olasılık ya da mümkün olma anlamı (возможность) da sık görülen kiplik anlamlarındandır. Bu anlam, gerçekliği genel bir yargı olarak dilde yerleşmiş ifadelerde yer edebildiği gibi *любой (herkes) скажет (söyler), покажет (gösterir), поможет (yardım eder) vb. = может сказать, показать, помочь (-ebilir) vb.* içerisinde yeterlilik anlamını da barındırmaktadır.

²⁵ Kaynak: Rusça Ulusal Derlemi (национальный корпус русского языка).

Bununla birlikte eylemin kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşme olasılığına vurgu da yapılabilmektedir: *Иди домой, а то замерзнешь; Руки тянутся, а я в обморок упаду; Волны хлестали в борт лодки – вот-вот опрокинут* (Şelyakin, 2007: 193).

Çev.: (sırasıyla) “Eve git, yoksa **donacaksın**”; “ellerim titriyor, sanırım **bayılacağım**”; “dalgalar teknenin güvertesine vuruyordu, şimdi **alabora edecek**”.

Kesinlik (уверенность) anlamı, eylemin söylendiği şekliyle kesin bir şekilde gerçekleştirileceğine ilişkin bir emin olma halini yansıtır: *Пока он ещё ничего по молодости лет не сделал, но все знали, что в скором времени **сделает** что-то значительное²⁶. [Василий Аксенов. Пора, мой друг, пора (1963)].*

Çev.: “Yaşının genç olmasından ötürü henüz hiçbir şey yapmamıştı ama herkes yakında önemli bir şey **yapacağını** biliyordu.”

Bir nevi talimat anlamını yansıtan zorunluluk anlamı (вынужденность) çerçevesinde sentetik gelecek zaman yapıları ise, dilde emir kiplerinin söylemi yerine getirme ve harekete geçirme anlamları ile benzerlik göstermektedir: *Позвонишь ему и расскажешь всю правду; Он у меня заговорит!; Быстренько отнесешь документы и вернешься на работу vb.*

Çev.: “Onu arayacak ve tüm gerçeği **anlatacaksın; konuşacak** (onu konuşturacağım anlamında); Çabucak belgeleri götürüp işe geri **döneceksin.**”

Son olarak bu yapıların rica anlamındaki kullanımları konuşma anı ile denk düşen ifadeleri aktarmaktadır: *попрошу не шуметь (gürültü yapmatanızı rica edeceğim)*. Böyle bir kullanım açısından basit gelecek zaman yapıları, göreceli zaman çerçevesinde geçmişte tekrar etmiş eylemler ile geçmişte aniden meydana gelmiş olan eylemlerin ifadesindeki kullanımları ile benzerlik göstermektedir (Dalkılıç, 2018: 303-306).

Sonuç

Rus dilinde zaman kategorisi dilde görünüş kategorisi ile bir bütün içerisinde incelendiğinden bu yapıların anlamsal oluşumları da görünüş kategorisinin etkisi altında gerçekleşmektedir. Bu da anlamsal olarak onun sadece “gelecekte vuku bulacak olan eylem” tanımının dışına çıkmasına ve kullanım alanlarının belirli sınırlar dahilinde tezahür etmesine yol açmıştır. Bu Fransız gramer geleneğinde adlandırıldığı şekliyle iç zaman ve dış zaman şeklindeki ayrımı hatırlatmaktadır. Bahse konu herhangi bir olay genel çerçevede dış zamanda yer etmektedir, diğer bir deyişle, konuşma anına göre önce, sonra veya konuşma anı ile eş zamanda yer edebildiği gibi, bahse konu olan durum iç dinamikleriyle zamanla kendine has bir ilişki örgüsüne girebilir. Zaman kategorisi “dış zamanı yansıtırken, iç zaman ise görünüşü” yansıtmaktadır. Zaman her zaman öncelik-eşzamanlık-sonralık ilkesi ile ilerlerken, görünüş bu anlamsal özelliklerin çoğunlukla dışında kalarak iki veya daha fazla durum arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bir durum bir diğerinin reddi olabileceği gibi görünüş yapısındaki eylem durumun meydana geldiğini ya da gelmediğini ifade ederken, bir durum soyut bir eylemin somut bir hal alması, ya da bir başka eylemin sonucu veya da birbiri ardına gerçekleşen eylemler zinciri olarak da yer edebilir.

²⁶. Örnek национальный корпус русского языка adlı ulusal derlemeden seçilmiştir.

Bitmemişlik türü fiillerin anlamsal özelliği başlangıç anlamını vermesi, diğer bir deyişle zaman diliminde bir anda var olmamak, ancak sonrasında meydana gelmek, bitmişlik türü eylemlerin anlamsal özelliği ise birbirini izleyen her anda süreç içerisinde var olmak (Glovinskaya 1982: 107) olarak kendini göstermektedir. Bu da esasında gelecek zaman yapılarının anlamsal ve işlevsel özelliklerini etkilemektedir. Buna göre, analitik gelecek zaman yapıları ile hem görünüş hem de kiplik anlamları aktarılabilmektedir. Analitik yapıli gelecek zaman formlarının görünüş anlamları arasında 1) eylemin gelecekte vuku bulacağına yani yerine getirilmiş olacağına, gelecek zaman dilimi içerisinde yer edebileceğine vurgu yapılabilir; 2) zaman belirten ifadeler ile kullanıldığında gelecek zamana yönelik eylemin sürecine, süreçsel uzunluğuna vurgu yapılır; 3) gelecekte tekrar etmesi ön görülen ya da tekrar edecek olan eylemler, tekrar eyleminin süresi belirli kılınarak aktarılır; 4) iletişim anında konuşanın dinleyene yönelik olarak gelecek zaman diliminde aktardığı ifadelerin kişiyi konuşma anından ararak bir sonraki eyleme geçmesi için kullanılır.

Analitik yapıli gelecek zaman formlarının kiplik anlamları arasında ise, eylemin yapılacak olmasından ziyade daha çok geleceğe yönelik bir niyet, istek, “beklenti” (Çebişev, 2016: 105) belirtme, söz verme, tahmin yürütme, eylemi yerine getirmeyi reddetme, bir duruma karşı öfke, kızgınlık, hayret yansıtma anlamları ön plana çıkmaktadır.

Sentetik yapıli gelecek formlarında yine aynı şekilde hem görünüş hem de kiplik anlamlarına rastlanmaktadır. Görünüş anlamları arasında muhakkak surette ve tek seferde olmak üzere eylemin gelecekte kesin olarak gerçekleştirilip tamamlanacağı sınır noktasına ulaşmış olması yer almaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde eylemlerin sınır noktasına ulaşmış olarak tamamlanmışlık vurgulamaları analitik gelecek zaman yapılarından ayrılımlarındaki ve bir yapının bir diğerinin yerine neden her zaman kullanılmayacağını açıklayan en önemli etmendur. Kiplik anlamlarına gelince, tıpkı analitik gelecek zaman formlarında olduğu gibi, çok çeşitli olmakla birlikte ön plana çıkan anlamlar arasında imkânsızlık, olasılık, kesinlik, emin olma, zorunluluk (talimat), rica anlamları sıralanabilir.

Bu inceleme bize yabancı dil eğitiminde yapısal-tasvirici, başka bir deyişle sadece fiil çekimlerine odaklanılarak aktarılan biçimsel bir betimlemenin ötesine gidilmesi gerektiğini ve bu yapıların ele alınmasında işlevsel-iletişimsel gramer çerçevesinde bir yaklaşımın da göz ardı edilmemesi gerektiğini açıkça göstermektedir. Esasında sadece Rusçadaki gelecek zaman yapıları için değil dildeki diğer zaman dilimlerinin işlevlerinin daha iyi anlaşılabilir olması açısından bu formlarla aktarılan ifadelerin kullanım alan ve amaçlarına göre durum odaklı olarak incelenerek sunulması gereklidir. Bu sadece Rus dilinde birbiri ile bağlantılı olan zaman-görünüş sisteminin daha iyi anlaşılmasını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda Rusça-Türkçe dil çifti bazında yapılacak karşılaştırmalı zaman ve görünüş çalışmalarında diller arası farklılıkların daha belirgin bir biçimde ortaya konmasına da olanak sağlayacaktır.

Kaynakça

- Bondarko, A.V. (1962), “Sistema glagolnih vremyon v sovremennom russkom yazıke”. Voprosı yazıkoznaniya, No 3, 27-37.
- Bradley, B.C. (1911), “‘‘Shall and Will. A Historical Study’’. Transactions and Proceedingd of the American Philological Association Vol. 42, 5-31.
- Çebişev, F.A. (2016), “Buduşee vremya glagola i ego svyaz s semantikoy ojıdaniya”. Vestnik Vyatskogo gosudarstvennogo universiteta, N° 10, 102-106.
- Çuykova, O. Yu. (2019), Buduşee vremya v russkom yazıke: semantika, pragmatika i kontekst. Jezyk i metoda, N° 6, 233-242.

- Dalkılıç, L.Ç. (2013), Formı prostogo buduřevo vremeni v znaçenii neaktualnogo nastoyąřevo v sovremennom russkom yazıke. Dissertatsiya na soisk. uçenoy stepeni kand. fil. nauk, St. Petersburg.
- Dalkılıç, Leyla Ç. (2018), *Rus dilinin grameri*. Ankara: Gece kitaphığı.
- Dalkılıç, L.Ç. (2018), “Rusça ve Türkçedeki Zarf-Fiil Yapılarındaki Anlamsal Özellikler ve Zaman Kavramı”. DTCF. Cilt 58/2, 1184-1210.
- Fries, C. C. (1925), “The Periphrastic Future with Shall and Will in Modern English”. PMLA, Vol 40. No Dec. 4., 963-1024.
- Glovinskaya M.Ya. (1982). *Semantiçeskie tipi vidovih protivopostavlenii russkogo glagola*. Moskva: Nauka.
- İzraileviç E.S., Kaçalova K.N. (2003). *Praktiçeskaya grammatika angliyskogo yazıka v dvuh tomah*. Kiev: Metodika.
- Maslov Yu.S. (2004). *İzbrannie trudi. Aspektologiya. Obřee yazıkoznanie*. Moskva: yazıkı slavyanskoy kulturi.
- Kolesov V.V. (2010). *İstoriçeskaya grammatika russkogo yazıka*. St. Petersburg: SPbGU.
- Koşevaya İ.G. (2016). *Tipologiçeskie sturkturi yazıka. Sfera vido-vremennih znaçeniy*. Moskva: Lenand.
- Selişev A.M. (1952). *Staroslavvanskiy yazık*. ç.II. Moskva: Uçpedgiz.
- şelyakin M.A. (2008). *Kategoriya aspektualnosti russkogo glagola*. Moskova: izd. LKİ.
- Skvortsova G.L. (2005). *Upotreblenie vidov glagola v russkom yazıke. Russkiy glagol*. Moskva: Russkiy yazık. Kursı.
- Teoriya funktsionalnoy grammatiki: aspektualnost, vremennaya lokalizovannost, taksis*. (2007). Moskva: Komkniga.